

BUITEN

3^E JAARGANG N^O. 23.

ZATERDAG 5 JUNI 1909.

Foto Aug. F. W. Vogt. HET KASTEEL HELMOND. - VOORGEVEL EN RECHTERVLEUGEL.

INHOUD:

DE STERRENHEMEL IN JUNI, DOOR A. A. N.	BLZ. 266
ONZE CONIFEREN IN DEN WINTER 1908—09, D. DE GREEFF	266
DE ZWERVER (GEDICHT), DOOR L. L.	267
VARIA	267
HET KASTEEL HELMOND, DOOR JAN WALCH, GEÏLLUSTREERD (VERVOLG)	BLZ. 265 EN 268—271
TOREN-TRAGÉDIE, DOOR B. CANTER	BLZ. 270
VOGELS IN JUNI, DOOR W.	272
AAN DEN SLOOTKANT, DOOR A. J. M. GARJEANNE, GEÏLL.	272
VAN DEN AMSTERDAMSCHEN ZELFKANT, (IV SLOT), DOOR W. C. VAN MEURS	272
HET VLIEGEND HERT, DOOR L. DORSMAN CZN., GEÏLL.	276

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle copie ook die met illustraties gelieve men te zenden aan de redactie Diergaardepark te Hilversum. Afzonderlijke illustraties aan de uitgevers. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelijk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene annonce, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

DE STERRENHEMEL IN JUNI.

HET volgende overzicht geeft den stand der *Sterrenbeelden* voor omstreeks 11 uur:
Zenith: Draak, Hercules;
Noorden: Kleine Beer, Cassiopeia, Giraffe, Lynx, Perseus, Wagenman;

Noordoosten: Andromeda, Cepheus, Hagedis;
Oosten: Arend, Dolfijn, Lier, kleine Paard, Pegasus, Pijl, Vos, Waterman, Zwaan;

Zuidoosten: Steenbok;
Zuiden: Kroon, Ophiuchus, Schild van Sobieski, Schorpioen, Schutter, Slang, Weegschaal;

Zuidwesten: Maagd;
Westen: Boötes, Hoofdhaar van Berenice, Jachthonden, groote en kleine Leeuw;

Noordwesten: Groote Beer, Draak.

De *Melkweg* loopt te 11 uur van Noord naar Zuid, in een schitterenden boog, die zich in het Oosten 50° boven den horizon verheft.

De *tijdsvereffening* is deze maand van gering bedrag; in de eerste helft van Juni is de zon iets bij de klok vóór, en na den 16en geraakt zij eenige minuten achter. Den 30en der maand wijst de zon reeds 6 minuten over 12, als de zon blijkens den zonnewijzer in het Zuiden staat.

De zon bereikt in den nacht van 21 op 22 Juni haar geringste middernachtelijke hoogte (15°) onder den Noorderhorizon; in de korte Juni-nachten is de schemering niet van den hemel, en ofschoon de nacht, van zonsondergang tot zonsopkomst geteld, toch nog volle 7 uur en 15 minuten duurt, zijn vele sterrekundige waarnemingen eigenlijk alleen tusschen half elf en half twee met succes te verrichten.

Wie in het begin van Juni eenige dagen achtereen de zon waarneemt — bijvoorbeeld op het in No. 26 van den eersten jaargang afgebeelde projectiescherm, dat aan elken kijker bevestigd kan worden — zal de zonnevlekken rechtlijnige banen over de zonneschijf zien beschrijven, die een helling van 13° met de richting Oost-West maken. Ook in December zal men deze rechtlijnige beweging kunnen opmerken, terwijl op andere tijden van het jaar de zonnevlekbanen duidelijk gekromd zijn en hun bollen kant naar het Noorden (Maart) of naar het Zuiden (September) keeren.

Als dit nummer verschijnt, behoort de *maansverduistering* waarop ik in No. 22 de aandacht vestigde, tot het verleden. Is het weer in Juni even gunstig als het in Mei was — den 28en Mei had ik al 26 heldere avonden gehad, record van mooi weer over de laatste jaren! — dan zal de eklips door velen zijn waargenomen. Het seizoen der maaneklipsen duurt ongeveer 27 dagen: bij elken „knoop” der maansbaan (zie No. 22) is er slechts gedurende 27 dagen gelegenheid, dat de Volle Maan door de aardschaduw verduisterd wordt. Daar de Volle Maan met tusschenpoozen van bijna 30 dagen op elkaar volgen, is

er nooit meer dan één maaneklips bij elken knoop mogelijk; het is zelfs niet eens noodzakelijk dat het seizoen een maansverduistering oplevert.

Voor de *zoneklipsen* — waarbij de zon geheel of gedeeltelijk achter de Nieuwe Maan schuil gaat — zijn de omstandigheden gunstiger, zooals gemakkelijk afgeleid kan worden uit de afmetingen der drie lichamen, die daarbij een rol spelen (aarde, zon en maan) en hunne onderlinge afstanden. Het seizoen duurt hier bij elken knoop 40 dagen, waarin de zon zouden kunnen vermet een tusschenpooz van 30 dagen de zon zouden kunnen verduisteren, en waarbij één zoneklips zeker moet plaats hebben.

Levert het seizoen twee zoneklipsen op, dan staan Zon en Nieuwe Maan bij de eerste vier twee rechts van den knoop, bij de tweede, 30 dagen later, links; bij de Volle Maan die tusschen deze Nieuwe Manen in valt, bevinden zich dan de zon en de aardschaduw zoo dicht bij de knoopen, dat zeker een maaneklips plaats heeft.

Vatten wij alles samen, dan bestaan er drie mogelijkheden in elk eklipsseizoen. Er is één eklips, steeds van de zon; of er zijn twee eklipsen, één van de zon, en één van de maan; of er zijn er drie, nl. twee zoneklipsen, met een maansverduistering daartusschen.

De maand Juni zal ons behalve de reeds in No. 22 beschreven maaneklips ook nog, den 17en, een zonsverduistering te zien geven, die echter alleen in de Verenigde Staten van Noord-Amerika, de Noordpoolstreken, Oost-Azie en Japan waargenomen kan worden. De eklips is ringvormig, daar de Nieuwe Maan iets te klein zal lijken, om de zonneschijf geheel te bedekken.

Zoo zal ook het eklipsseizoen in den a.s. herfst twee eklipsen opleveren, nl. een maansverduistering den 27en November, en een zonsverduistering den 12en December.

Mercurius, *Venus* en *Saturnus* zijn niet waarneembaar. *Mars* heb ik de afgelopen weken al herhaalde malen aan den Zuid-oosthemel gezien. Er komt nu schot in. Zie het lijstje dat ik in No. 14 van dezen jaargang gaf, en waaruit blijkt, dat Mars den 1en Juni nog slechts anderhalf uur, den 1en Juli al drie uur vóór zonsopkomst gemakkelijk waarneembaar is. De planeet is aan haar rustig koperkleurig licht gemakkelijk te herkennen.

Hoe verder de afstand der planeet tot de aarde sinds Januari verminderd is, kan aan bezitters van kijkers uit de afmeting der schijf duidelijk worden; de middellijn bedroeg in het begin van het jaar nog geen 5", en is nu al 10".5 geworden. Het bloote oog, dat de schijf niet onderscheidt, ziet alleen de zeer duidelijke vergrooting der helderheid.

Jupiter is alleen vóór 11 uur nog goed waarneembaar. De planeet beweegt zich langzaam van West naar Oost in het sterrenbeeld Leeuw.

A. A. N.

ONZE CONIFEREN
EN DEN WINTER 1908-'09.

WIE kent in den tegenwoordigen tijd niet het woord „conifeer”? Vele denken dan aan een tuin met altijd groene planten, omdat zij in de meening verkeeren, dat alle coniferen ook in den winter groen zijn. Die meening is niet geheel juist, omdat er coniferen zijn, welke wel degelijk hun blad verliezen tegen den winter en daartegenover zijn er tal van groenblijvende planten, dat geen Coniferen zijn. Ook zijn er nog tal van menschen, die meenen, dat men alleen tot de Coniferen rekent, planten met fijne naalden, zooals *Thuja*, *Juniperus*, *Chamaecyparis* en d.g.l., terwijl ook die met grove naalden ook tot de Coniferen behooren, zooals onze grove Den *Pinus Silvestris* en onze Sparren, de fijnspaar *Picea excelsa* en de zilverspar *Abies pectinata*.

Zooals wij hierboven aanhaalden, zijn er tal van groenblijvende planten, welke geen coniferen zijn, zooals de Hulst, *Ilex*, *Aquifolia*, de palm, *Buxus sempervirens* of *Arborea*, de *Laurierkers*, *Prunus Laurocerasus*, en tal van anderen. De niet groenblijvende Coniferen zijn *Taxodium*, *Larix Pseudolarix* en *Ginkgo biloba*. Coniferen is een onmisbaar artikel in een tuin, 't is een dankbaar materiaal om te verwerken bij het aanleggen van een park of buitenplaats. In groote tuinen vooral mogen ze niet ontbreken en in parken mag men er een ruim gebruik van maken. In kleine tuinen moet men wel met meer oordeel te werk gaan met het gebruik van deze planten; Coniferen geven aan een kleinen tuin spoedig iets sombers en iets gedruks, vooral als er wat al te veel worden gebruikt, één of twee kleine groepjes en enkele als gazonplant is in den regel voldoende. Wel is de oorzaak van dat sombermaken, dat de coniferen wordt aangewreven, n.l. door hun eentonige, donkergroene kleur, min of meer opgeheven, doordat er tal van variëteiten zijn gekomen in den loop der jaren, en wel zilverbonte, goudbonte, blauwe, gele of bijna geheel witte, maar vele zijn zoo zwak van groei, of hebben in den winter zoo weinig weerstandvermogen, dat ze niet altijd met succes kunnen worden gebruikt. Daarbij komt dat de afwijkende kleur in den winter 't allerminst tot zijn recht komt; juist dan heeft men 't meest die afwisseling noodig. Wij kunnen ons best voorstellen, dat niet iedereen even enthousiast is voor coniferen als wij dat zijn, voor een deel is daar weinig aan te veranderen, omdat het hier ook al weer geldt een kwestie van smaak; moeite te doen om daarin verandering te brengen, zal ons weinig baten. Voor een ander

deel is dit echter een gevolg van de omstandigheden. Ten eerste zal men op kleigronden weinig bewondering kunnen hebben voor coniferen, omdat ze daar niet thuishooren, ze groeien er slecht of in het geheel niet, en als ze er nog wat groeien, worden ze spoedig kaal. Mooie exemplaren, goed van kleur en vorm vindt men er hoogst zelden. Ten tweede zal men weinig voor coniferen kunnen voelen, als men niet in de gelegenheid is, kennis te maken met hun ware karakter en hun mooie vormen, om de doodeenvoudige reden, dat ze in de jeugd te dicht worden geplant en later vergeten uit te dunnen. Ze worden dan spoedig kaal en onooglijk, of ze worden bedorven door het mes of de schaar en dat is misschien nog erger. Hoe dikwijls ziet men niet een groep coniferen of in het gazon staande planten, alle keurig netjes opgesnoeid of geknipt in een pyramide- of zuilvorm; dikwijls is dat een verzameling mooie variëteiten en soorten, welke echter alle sprekend op elkaar gelijk zijn. Het karakter van het individu gaat door het snoeien geheel verloren, jammer! erg jammer! Er zijn zulke mooie karaktervormen in de coniferen, als ze maar niet door het mes of de schaar bedorven worden. Denken wij maar eens aan een mooi exemplaar van de *Chamaecyparis Nutkaensis* met zijn dichte bolvormig groeiende jeugdvorm — jeugdvorm — onder en zijn karaktervorm, mooie, lange gracieuze hangende takken, boven in den kop; en aan de variëteit van deze, de *pendula* met zijne prachtige, lange, hangende takken. Denken wij maar eens aan een mooie *Cedrus Deodara* of aan de *Chamaecyparis pisifera filifera*, aan de *Libocedrus decurrens*, of aan de grillig groeiende *Juniperus sinensis*, alle hebben hun eigenaardigen vorm en karakter, welke bijzonder aantrekken, maar zij moeten niet alle uniform gesnoeid worden. Liefst snoeit men zoo min mogelijk en als het noodig is, dan moet de snoeier de plant en hare eigenaardige groeiwijze kennen en in geen geval met de schaar snoeien. Dan zal men, vooral op zandgronden — want dáár hooren onze coniferen thuis — veel genot van deze plantensoort kunnen hebben en zal men ze van een zijde leeren kennen, welke voor menig- een tot nog toe niet bestond.

Nu een enkel woord over den afgeloopen winter in verband met onze Coniferen. Vele kweekers, liefhebbers en kenners van Coniferen weten, dat ze niet alle even winterhard zijn, dezulke kunnen ze gewoonlijk dan ook met den vinger aanwijzen. En toch heeft deze winter ons verrassingen gebaard. Wij zullen hier even weergeven, onze ervaring opgedaan in het Noorden van ons land. Laten wij beginnen met de *Araucaria imbricata*, een zusje van de meer algemeen bekende soorten, welke men als kamerplant veel aantreft, niet zelden met een mooi, rood lintje om den hals. Nu is de *A. imbricata* wel veel sterker dan de sierden, de *Araucaria excelsa*, maar geheel winterhard is zij toch niet in ons land. In den winter van 1879 zijn er tal van deze planten, zelfs groote exemplaren, geheel doodgevroren, terwijl ook in 1890 vele te gronde gingen. In den afgeloopen winter is onze plant, circa 3 M. hoog, geheel ongedekt, er zonder kleerscheuren afgekomen. Hoe het in 't algemeen met jongere planten is gegaan, weten wij niet. Ze zijn minder sterk en zullen er wellicht niet zoo goed zijn afgekomen. Daartegenover staat dat onze *Wellingtonia gigantea*, ook een plant van + 3 M., maar natuurlijk veel jonger, omdat ze veel sterker groeit, geheel doodgevroren is. Anders worden deze beide planten vrijwel gelijk geacht. De *Cedrus Deodara*, een der mooiste coniferen, maar ook een der zwakste, heeft niet het minste geleden, ofschoon het maar een jonge plant is, nauwelijks 1½ M. hoog, overigens een plantensoort, welke met de meest gewone winters zelden ongeschonden blijft. Zoo ook is de *Libocedrus decurrens*, een jonge sterk gegroeide plant, geheel ongeschonden gebleven. *Chamaecyparis Lawsoniana* en vooral vele variëteiten daarvan, zijn over het algemeen vrij gevoelig. Alleen de *erecta viridis* heeft een weinig geleden, overigens zijn de *Lawsoniana's* er vrij goed afgekomen, maar een variëteit van de *Chamaecyparis pisifera* en wel de *filifera aurea*, is geheel dood. Nu wisten wij wel, dat het een zwak stumperdje is, maar ze is ons nu toch niet meegevallen. 't Is jammer, want het is anders zoo'n mooi conifeertje; ze moet in het vervolg maar geregeld gedekt worden. De *Biota orientalis elegantissima* is ook altijd een zwakkeling, geheel bevroren doet zij zelden, maar altijd zowat de geheele kop, zoo ook dit jaar weer; zoo blijft men met zoo een aan het tobben. Wij hebben opgemerkt, dat over het algemeen de *Chamaecyparis Nutkaensis* en *Ch. obtusa* variëteiten vrij sterk zijn; ook dezen winter hebben zij niet geleden. Laten wij hieraan even toevoegen, dat alle genoemde planten in elkaars onmiddellijke nabijheid staan, dus dat ze in den afgeloopen winter in dezelfde omstandigheden verkeerden. Anders was dit met de *Criptomera's*, heel toevallig staan die op een minder gunstige plaats — *Criptomera's* mogen anders wel met wat consideratie worden behandeld. Toch is hun weerstands-vermogen ons meegevallen. De *Criptomeria japonica* heeft maar weinig geleden; enkele weeke kopjes zijn doodgevroren, maar de variëteit *elegans* kwam er niet zoo goed af; voor meer dan de helft is zij ingestorven. Wij zeggen, dat het ons niet tegen is gevallen, vooral omdat het zeer jonge, weelderig gegroeide plantjes waren. Andere coniferen-soorten hebben hier niet geleden, dus betrekkelijk maar weinige. Wij wijzen hier op, temeer, omdat er hier zelfs iepen zijn bevroren. n.l. éénjarig geënte *Ulmus monumentalis*, is geheel dood, en een mooie acht-jarige boom van *Ulmus suberosa pendula*, een prachtstuk, is voor meer dan de helft doodgevroren. Willen wij nu nog even de andere groenblijvende planten — geen coniferen — nagaan; dan noemen wij in de eerste plaats de *Aucuba*

japonica, een plant, welke niet zelden des winters wordt binnengehaald. Hij heeft het, absoluut zonder bedekking, uitstekend gehouden; geen enkel blaadje heeft geleden. De *Prunus Lauroserasus* — Laurierkers — heeft zoo hier en daar nog al wat bruine bladen. Zoo ook de *Prunus lucitanica*, maar over het algemeen hebben zij zich best gehouden. Op andere plaatsen zagen wij de Laurierkers geheel bevroren. De *Rhododendron hybriden* zijn, ongedekt, uitstekend den winter doorgekomen, zelfs geen enkele knop is er bevroren. Wij hoorden dezer dagen door een kweker vertellen, dat hij eenige duizenden guldens schade had door het bevroren van de *Rhododendrons*, vooral waren hieronder de *Pink Perlé*, en aanverwante soorten. 't is jammer, dat deze soorten niet sterk zijn; ze beloven wat goeds. Wat hebben onze Nederlandsche kweekers er een succes mee gehad in Berlijn. Als ze wat langer in cultuur zijn, worden ze misschien wat sterker.

DE GREEFF.

DE ZWERVER.

Als ware ik, in weer en wind
Op 't open veld, als zwerverskind
Ter wereld eens gekomen,
Zoo voel ik, met onrust'gen gloed
Het wilde vrije zwerversbloed
Door mijne aad'ren stroomen.

Gij menschen woont in steden, nauw
Omsloten, huizen somber grauw,
Geef mij de stille heide.
Daar klinkt mij vroolijk tegemoet
Des zwaluws lust'gen ochtendgroet,
Wij zwervers allebeide.

Ik wensch geen rijkdom, macht, of eer,
Die drukken ons ter aarde neer
Met zware, dorre plichten.
Het heele wereldal is mijn,
Met bloemengeur en zonneschijn
En wijde vergezichten.

En komt voor mij de laatste dag,
Als ik eenmaal niet verder mag,
Vermoeid van 't lange zwerven,
Dan lig ik neer in 't fluist'rend bosch,
Om op een bed van geurig mos,
Alleen met God — te sterven.

L. L.

V A R I A .

JUNI. Zoogdieren. Hazen jongen reeds voor de tweede maal. De reeget en de hinde van 't edelhert werpen, wanneer zij dit niet reeds in Mei deden.

Vogels. Alle hier te lande broedende stand-, zwerv- en trekvogels hebben jongen, behalve kwartel en kwartelkoning, die eieren leggen. Sommige (kwikstaarten, lijsters) nestelen voor de tweede maal. Men hoort niet zeer vele vogels meer zingen: de zwartkop, de spotvogel, de beide karekieten, verschillende soorten van rietzangers en de boompieper laten zich nog hooren.

Insekten. De meeste insekten, die reeds in Mei te voorschijn waren gekomen, zetten hunne verwoestingen voort.

Kevers. De meikevers zijn verdwenen; de rozenkevertjes niet. De Junikever (*Rhizotrogus solstitialis*) vliegt. De boonenkever legt zijne eieren aan de vruchtbeginsels van groote boonen en veldboonen; de erwtenkever aan die van erwten.

Vlinders. Van de witjesvlinders vliegt de in den regel vrij talrijke tweede generatie. De vlinder uit de wormstekige appels (*Carposapa pomonana*) vliegt; evenzoo de wilgenhout-rupsvlinder. De korenmot legt eieren, evenals de kleer- en tapjtmot. Ringelrups en processierups verpoppen. Men ziet op brandnetelen en distelen de rupsen van de kleine aurelia, den nummervlinder en den dagpauwoogvlinder; op wilgen en populieren de rups van den populierenspinner (*Liparis salicis*); verder de gestreepte dennennrups en de grasrups (*Xilina graminis*) ook soms reeds de dennenspanrups (*Fidonia piniaria*).

Steekmuggen, knazen en bremzen zijn nu vooral zeer lastig.

Middelen tegen schadelijk gedierte. Uit de ooftboomen nemen de nesten der trekmaed weg. Men verdelde de eieren van 't koolwitje. In dennenscheerders uitgelegde vangboomen ontschorsen; het geveld dennenhout moet men dadelijk weghalen, daar in de volgende maand de kevers uitvliegen. Op den korenzolder doode men zooveel mogelijk de korenmotten, en keere het graan zoo dikwijls mogelijk. De bijenhouder doode de op de korven zittende wasmotten.

Planten. Wijnstok, vlier, liguster, rozen, erwten, boonen, verschillende klaversoorten, melkdistel, penningkruid, akkerwinde, hanepoot bloeien. Aardbeziën, meikersen, boschbessen (en in 't laatst van deze maand ook de frambozen) worden rijp. Wintertarwe bloeit in 't begin, zomertarwe in 't laatst van deze maand. Ook boekweit en vlas beginnen te bloeien. — Hooioogst. Wilt ge met succes de aardappelziekte bestrijden, wend dan nu reeds — even vóór 't verschijnen der ziekte, althans bij warm en vochtig weer, — voor de eerste maal „Bouillie Bordelaise” aan.

Schnabel sc.

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE ACHTERZIJDE VAN HET KASTEEL.

HET KASTEEL HELMOND.

(Vervolg).

VINDT u dit geen gezellig kamertje? Kijk, door dit raam ziet ge mijn park" Hij schoof het gordijn terzijde, en een heerlijke wondertuin in maneschijn werd zichtbaar. „Ga nu zitten", vervolgde hij, terwijl iets van den sprookjesschijn van 't park bleef lichten door zijn oogen.

„Ga zitten, gij ook, dappere knaap, die zoo uw heer redde. Uw vader zal u thuis wel fier en blijde omhelzen".

„Ik heb geen vader, heer", was 't antwoord van den page.

„Maar dan uw moeder toch! Haar ouden oogen zult gij een heerlijk licht zijn!"

„Nog vóór mijn oogen haar hadden gezien, stierf zij".

„Ge stamt wis van een groot geslacht?"

Trotsch en onbekommerd sprak Fernando:

„Ik weet het niet. Maar zoo God ze mij wil schenken, zullen eens mijn kinderen verheugd zijn te wezen van mijn bloed!"

Toen antwoordde de slotheer afkeurend: „Uw taal is wel boud!"

Maar de heer van Croy glimlachte. En de „clerc" drong zich tot achter den stoel van zijn heer, klopte hem op den schouder, en zei: „Denk aan de oude legenden van roovers, die na het jaar 1000, toen millioenen den ondergang der wereld verwachten, zich hadden gevestigd op dit hooge huis. In 1314, zoo zeggen de archieven, heeft Jan Barthout, gezegd Berlaire, van hertog Jan III van Brabant, „het dorp, huis, park, molens en land van Helmond" in ruil ontvangen voor eenige goederen te Lier. En een eeuw vroeger had Maria, de dochter van Hendrik I van Brabant, de weduwe van keizer Otto IV er geleefd. Daarom hebben de Hoornes er gewoond. Dat was in de elfde eeuw. Van vroeger zwijgen de annalen; maar de legenden..... In ieder geval wijst de uitgang „—mond" op een oud-Frankische versterking. En van héél oude bewoners," benadrukte de „clerc", zijn neus vooruitstekend, „van héél oude bewoners bleven nog fijn bewerkte urnen, talrijke metalen voorwerpen....."

„Ja, dat is waar," viel de slotheer in —, daar kun je in de hall nog een en ander van zien.." En hij bepeinsde menige legende van arme koene roovers, die roemrijke geslachten hadden gesticht in het Peelland, het oude Toxandrië. Maar toch kon hij de trotsche taal van den cnappe niet verdragen. En hij sprak:

„O, knaap, wat weet gij, een kind nog, van de moeiten des levens! Ik was eens als gij. Het leven ging ik in, als een veld, waar slechts bloemen bloeien van roem en eer! En ach, wat bleef er van dien droom! Mijn hart, dat eens zoo popelend sloeg, is

dof en zwak geworden. Mijn leven is een dwaas verbroken droom. Verwacht nooit veel, want op al uw hoog begeeren volgt alleen: teleurstelling."

Fernando antwoordde: „Gij zijt een groot en edel heer; en ik ben u innig dankbaar voor den schoonen raad, dien ge mij geeft. Maar toch, ge kunt ons beider lot niet vergelijken! Gij zijt geboren in een huisgezin, bij ouders die u lief hadden. Uw triomfen werden toegejuicht. Maar ik! — mij wachtte, terugkeerend uit den strijd geen welkom, maar de stilte alleen. Wat ik weet van schande en eer, van goed en kwaad, leerde ik mijzelf als alles wat ik weet. Dat is mijn trots en mijn geluk. En zou ik daarvan zwijgen? Mijn degen, mijn pijl overtreffen die van alle anderen. Ter valkenjacht, in 't lied ben ik de eerste. Meer dan één lans heb ik gebroken in 't tournooi — van meer dan ééne edelvrouw een blik gehad, die gunst beloofde. En...."

Maar de heer van Helmond hield zich niet in. „Snoever," riep hij, „tart mij niet, u op de proef te stellen!" En zijn droomgestalte verhief zich hoog en dreigend en gaf mij de angstaanjaging, zooals die kan wezen in droomen.

„Nog één talent heb ik niet genoemd," vervolgde kalm Fernando. „Om de kunst van aanvallen en weren te doorvorschen, heb ik mij een kennis van het schaakspel verworven, waarin niemand zich met mij kan meten."

„Jolanda", sprak de slotheer, „laat uw zedige kunde den snoever beschaamd maken." Een vreemde beklemming was gekomen over de aanwezigen.

„Wat is de prijs van den wedstrijd?" vroeg de page.

„Als ge wint, geef ik u mijn dochter tot vrouw."

„En als ik verlies?"

Toen trok de graaf Fernando ter zijde, en duwde hem toe, zacht en somber: „De dood."

Zwijgend werd nu weer de kamer, en in mijn droom was 't zwart en donker een poos.

Toen zag ik ze zitten in dezelfde kamer. Jolanda en Fernando, aan een tafeltje waarop het schaakbord was geplaatst. In een hoekje van het vertrek zaten zij, als in de schaduw van een der prachtige oude kasten naar Italiaansche renaissance-model. Bij die kast stond een heel groote Meiszener vaas. Nooit heb ik zoo edel porceleinwerk gezien. Overdekt was hij met bloemen van allerlei kleur, waar een enkele teere vlinder aan tippte. Ik merkte voorts op, dat de verlichting hier zeer modern was — gasgloeilamp.

licht, een mooi kroontje. Toen schoot mij de aardige vereeniging van oud en nieuw te binnen, zooals ik die had gezien in de studeerkamer van den slotheer, waar ik het eerst was geweest, en waar in de holle antiek gevormde lantaarn het helle moderne licht blonk. Aan den anderen kant van de kamer, de torenkamer, zaten bij het schuin aangebrachte raam de twee edellieden. In de houding van Renato zag ik, hoe hij al berouw had over zijn wreeden eisch. Oliviero, de gast, wist niet wat er op 't spel stond.

„k Wou dat hij overwon,” hoorde ik Renato mompelen.
„Wilt ge hem dan zoo graag uw dochter geven?” vroeg de ander verwonderd.

En aarzelend, ontevreden bromde Renato: „'t Is waar...”.
Maar vreemd en heerlijk was het te kijken naar de jongelui bij het schaakbord. Hoe prachtig was die schuchtere en schoone jonkvrouw in 't zwart fluweel, waar de verblindend blanke hals zoo heerlijk bij afstak. Hoe sterk en edel was de gestalte van den slanken page. Maar het spel was nu toch te gewichtig, om niet in de eerste plaats daarnaar te kijken. En, — o schrik! — ik zag dat de page stuk op stuk verloor! Toch scheen hij er zich absoluut niet om te bekommeren. Hij speelde als machinaal en onophoudelijk zat hij te kijken naar zijn schoone tegenpartij. Eindelijk merkte deze, al lang vol verwondering, op: „Al één kasteel is weg. En nu ook die raadsheer schaak! Pas op — haal hem nog terug!” „Ik dank u,” antwoordde Fernando. „Ik was verstrooid, omdat ik bedacht wat ik al verloor door dit spel te verliezen!”

Toen sloeg Jolanda de oogen op; zij zag hem aan. En blozend zag zij weer voor zich. Na een poos van zwijgen zei ze schuchter: „Wilt ge... dat we het schaakbord keeren?” Maar Fernando antwoordde trotsch en somber: „Neen, laat mij maar mijn eigen lot.” Snel verzette nu Jolanda. Fernando, in zijn droomen verzonken, lette er niet op. Verstrooid greep hij een pion, met 't zonderling zwaai-gebaren van een droomman, verschoof... Maar voor hij de pion losliet, greep Jolanda zijn hand, en zei snel: „O, kijk eens, wat was ik dom. Daar zette ik mijn paard vlak voor uw raadsheer. Die ben ik kwijt; neen, ge moogt mij nu niet sparen.”

Zoo ging het voort. Ik kon niet alles volgen, maar ik zag: Fernando won, zijns ondanks won hij. Renato zag 't. Daar stond hij op. Met een smeekgebaar zag ik hem aankomen. Ik verstond niet wat hij zei, maar in zijn gebaren voelde ik, dat hij schatten bood, als Fernando 't spel wilde eindigen. Doch altijd knikte Fernando: „Neen”. Fataal schokte zijn hoofd op en neer, in immer herhaalden en automatische zijknik.

Toen sprak Fernando: „Heer graaf, ik heb uw dochter lief. Gij moogt uw woord niet breken.”

„Ik zal het gestand doen,” sprak Renato. „Maar als ge eenige liefde hebt voor mijn kind, denk dan aan de hooge plaats, waarop haar schoonheid en haar rang haar

recht geven...” Smeekend bleef hij staan. Intusschen trok Jolanda Fernando zacht bij de mouw en wees hem, dat hij toch zou spelen! Fernando zette... maar Jolanda verzette 't stuk. Toen stond zij op, en wees triomfantelijk op 't bord. En een zwatelende davering van stemmen ging op van de luidgebarende droommenschen, en ik onderscheidde: „Schaakmat.”

En Renato?

Hij glimlachte!

Toen vormde zich een stoet. Naar oud gebruik maakte men een tocht door het kasteel en de omgeving. Veel bijzonderheden zag ik nog op dien rondgang. Mooie vrouwenportretten van de Cortenbachs, een prachtige oud-Hollandsche klok... We liepen of liever zweefden in droomgang nog eens den voorhof over. De „clerc” naast mij zwevend, achter aan den stoet, vierde nu aan mij zijn archaologische neigingen bot. Als een woeste pias gebarend met hoog-ernstig gezicht, wees hij mij naar een steen boven den ingang, waar in den tijd der Bataafsche republiek de familiewapens afgekapt zijn. Hij wees mij de plaats, waar eens de „Trompetterstoren” stond, een ronde wachttoren, die nog in de eerste helft der 18de eeuw, naar hij me toeratelde, zich daar verhief. Een deel van de trap bleek nog bewaard te zijn gebleven. Hij wees me vol afschuw en wanhoop op de cementlaag, die ter wille van het behoud ook op de gemetselde bogen boven de vensters moest worden aangebracht. (Slot volgt).

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL HELMOND. EEN DER WACHTTORENS.

Foto Aug. F. W. Vogt. HET KASTEEL HELMOND. DE HOOFDINGANG.

TOREN-TRAGÉDIE.

STOER opgerezen, eenzaam op het plein met het hooge kerkdak toch nog ver onder zijn eersten omloop, stond de oude toren, in 't hart van de stad. Hij was al ruim drie eeuwen oud en had zich met de jaren vervreemd van de menschen. Vroeger, in zijn jeugd en ook nog veel later, waren Zondags de huisvaders gekomen met vrouw en kroost of de vrijende paartjes en de menschen klommen de smalle wenteltrappen op, die naar boven kleiner en gevaarlijker werden. Dan was het druk op den omloop, vanwaar de bezoekers de stad klein beneden zagen liggen, met de gekromde grachten en het groote, open havenwater, en ver rondom in den wazigen einder de nabijgelegen dorpen en heel ver, bij helder weer, de blauwige spitsen van andere torens van andere steden. Van beneden gezien leken de menschen op den eersten omloop al zwartige dwergen met gelige gezichtjes en op den tweeden omloop daar waren ze als kinderpoppes. Als de menschen weer naar beneden gingen, schreven ze hun namen op de muren en de vele balken en de verliefde paartjes haalden om hun naam een hart en schreven er het jaartal bij, ja, soms de maand en den dag.

Door de week was het stil in den toren. Alleen tegen den avond kwam de torenwachter met zijn lantaarn en ging in 't wachtkamertje op den eersten omgang zitten en las in den Bijbel of in een ander stichtelijk boek, of hij knutselde van sigarenkistjes kleine snuisterijen, die hij als souvenir aan de torenbezoekers verkocht. Als hij de spijkertjes in de plankjes hamerde van de kleine

zijn eigen woning weer opzocht. Als de klokkenist kwam, snelden ze weg in hun hoeken en gaten en hielden zich schuil tot hij vertrokken was. Dan snelden zij naar het klokkenhuis en zochten, of hij niet wat eetbaars had achtergelaten, velletjes van worst, brood, stukjes afsnijdsel van leder, dat hij gebruikte om de oude klaviatuur te herstellen, voor het klokkespel waren de ratten nog altoos bang. Als tegen half slag of heel slag de eerste waarschuwing van 't uurwerk klonk, vluchtten ze dadelijk weg en wachtten onrustig tot de laatste beier van de slagklok ten einde was. En zij wisten al heel goed, wanneer het langer of korter zou duren, dat spelen van 't carillon en dat slaan van het aantal uren. Maar soms, heel zelden, dan scheen het getjingel van het carillon niet te zullen eindigen en de mensch, die zij al kenden, bleef voor de klaviatuur zitten — en de oude ratten scholen schuw weg, maar de jongen, die dat zoo niet nog wisten, kwamen snel voorbij trippen en vluchtten weer weg.

De menschen in de stad beneden echter, keken naar den ouden toren op en zagen naar de hamers, die op de klokken sloegen en zagen ook naar de vlag, die in den top was geheschen en hoorden naar de vroolijke wijsjes. Want op groote nationale feestdagen speelde het carillon uren achtereen deuntjes en liedjes. Buiten tegen en op den verlaten toren zochten de andere dieren woning en bescherming. De vleermuizen en de musschen en de zwaluwen hadden allerlei hoeken en gaten en holletjes gevonden, waar zij rustten en sliepen en in 't voorjaar broeiden. En een groote vlucht duiven tripten daags op de omgangen en nestelden in 't open klokkehuis, of onder de afdakjes en ook binnen in, toegang vindende door de gebroken ruitjes van trapramen. Zoo leefden zij allen in vrede, de ratten en de vleermuizen en de kleine vogels en de duiven, hoewel zij elkaar niet vertrouwden of, juist omdat zij elkaar niet vertrouwden. Want ze wisten wel, de vogels, dat de ratten op hun eieren loerden en daarom waren de nestjes alleen daar geplaatst, waar geen rat bijkon.

Toen op een dag kwam er een groote vogel van verre aangevlogen en bleef zitten op den zinken bol, die den hoekzuil van de ballustrade van den tweeden omloop bekroonde. De kleinere vogels sjilpten en piepten angstig — want zij wisten wel, dat deze nieuweling, met zijn felle oogen, zijn grooten, gebogen, scherpen snavel en zijn krachtige klauwen hier niet kwam om wat goeds te brengen. Toen de duiven van hun vlucht over de stad terugkwamen en zij zagen den sperwer zitten, durfden zij niet naar hun nesten, maar bleven bij elkaar rondvliegen, om den sperwer heen, trachtend hem door hun menigte te verschrikken en door hun gedwarrel te verwarren. Maar de sperwer bleef rustig zitten, tot het donkerder werd en de duiven moede waren en toen verhief hij zich, vloog ver boven de duiven op en daalde toen opeens neer, midden in den zwerm. Hij had een duif met den scherpen snavel als in een ijzeren tang in den nek gepakt en liet zich nu op den

Foto Aug. F. W. Vogt.

HET KASTEEL HELMOND. ZIJGEVEL MET DEN NIEUWEN ERKER.

tweeden omloop neder en daar, hoog boven de stad, rukte hij de zieltogende duif met driftige, hongerige, krachtige rukken het vleesch uit 't lichaam, en soms, de klauw gedrukt op den nu dooden vogel, wiens gelige vederen bebloed waren, zag hij op, keek over de stad, waar al gouden lichten begonnen te branden en naar de andere duiven, die nu oververmoeid waren komen neerstrijken en zich verdrongen voor de vluchtgaten en binnen in den toren zich verborgen. Toen hij zijn buit verslonden had, alleen de pooten en de twee bloederige vleugels had hij laten liggen, steeg hij op, met een breeden wiekzwaai en hoog boven op den toren, waar nooit dieren kwamen en ook nooit menschen, dan alléén wanneer de vlag werd uitgestoken, éénmaal 's jaars op den verjaardag der koningin, dan heesch een waaghals er de vlag, beneden bestaard door duizenden, die zijn bewegingen volgden, daar dan eenzaam op de verlaten hoogte, had hij onder den grooten, zinken kroon zijn schuilplaats voor den nacht opgeslagen. De ratten roken vreemde bloedgeur in den toren. Zij kwamen naar buiten, naar den eersten omloop en daar vonden ze de bebloede vleugels van de duif, die de sperwer had gevangen en nu deden zij hun maal met dat overschot en knaagden de schachten van de veertjes stuk en lieten de baarden liggen. Die vonden 's morgens de kleinere vogels en ze haalden ze op uit de hoekjes, waar de wind ze had vastgestuwd, voor zooverre ze niet weggevaaid waren en dwarrelend ver over de stad waren verspreid. En ze brachten de veertjes naar hun nestjes en maakten er zachte wanden van voor hun eieren en hun jongen. Den volgenden dag, tegen den namiddag, toen de duiven weer thuis kwamen, zat de sperwer al weer te wachten en opnieuw wierp hij zich naar boven midden tusschen de schaar en pakte een duif in den nek en sleepte haar naar den eersten omgang en reet haar levend de de blanke borst uiteen en verslond haar. En 's nachts kwamen de ratten om de overgelaten vleugels af te knagen en op den dag zochten de kleine vogeltjes ijverig naar donsjes en pluusjes en kleine veeren voor hun nesten.

Zoo, elken dag zocht de sperwer zijn prooi. De duiven begonnen er zich al aan te wennen, merkten door hun menigte niet, dat er elken dag één minder onder de kameraden was en de ratten rekenden nu al op het voedsel, dat daar elken avond voor hun nedergelegd werd en nooit waren de nesten der kleine vogeltjes zachter bedonsd geweest, dan nu, in dezen Mei. Maar op een dag, juist toen de sperwer weder zijn klauw in de borst van een duif griffioende, brokkelde een stuk kalk af van den toren en viel op den sperwer, dien zoo een vleugel gebroken werd. Hij wilde dadelijk opvliegen, zijn buit in den steek laten, maar hij kon niet — zijn rechtervleugel was verlamd en met den linkervleugel alleen kon hij zich niet in evenwicht houden. De duif onder zijn klauw, nu los gelaten, trachtte weg te vliegen, maar ook zij was aan de vleugels verwond. En zoo bleven zij den ganschen nacht op den omloop, het gekwetste duifje en zijn belager, het duifje angstig ineengedoken zittend tegen den torenwand, de sperwer rondtrippend, speurend in de duisternis en telkens opnieuw klappend met den éénen ongewonden vleugel. De ratten kwamen om hun voedsel te zoeken. Zij zagen de levende duif en de levende sperwer. De duif verweerde zich niet, toen zij hem aanvielen en was spoedig gedood. De sperwer pikte wel van verre naar de ratten, maar ze aanvallen of de buit betwisten, deed hij niet. Hij wist dat hij vleugellam was en peinsde er over, hoe van hier weg te komen, telkens met den snavel strijkend langs de gewonde vleugelen. Den ganschen nacht bleef hij ineengedoken op den omloop zitten en de ratten durfden hem niet aan, hoewel hij, slecht ziende in het donker, zich weinig zou hebben kunnen verdedigen. Tegen den morgen waren de ratten weggegaan, hielden zich bij 't heldere daglicht schuil, hoewel nooit iemand hier ze stoorde. De sperwer probeerde op te vliegen, maar hij viel telkens schuin terug. Toen trachtte hij zich tusschen de ballustrades door te werken, maar die stonden te dicht op elkaar en alleen zijn kop, ver vooruit gerekt kon er door en hij zag de verre, vrije ruimte, waar hij eens geheerscht had. De kleine vogels, die niet bang voor hem waren, vlogen om hem heen en tripten in zijn nabijheid, maar toch altoos waaks en uitwijkend als hij zich bewoog. De duiven begonnen ook uit te vliegen en hij zag ze wegzwermen van den toren en klapwiekte met zijn gezonden vleugel en stak den gekromden snavel vooruit om ze te volgen — maar hij kon zich niet verheffen.

Zoo bleef hij den heelen dag als gevangene op den omloop. Hij zat te druilen, ontwaakte dan hongerig en dorstig, liep den omgang om en nogmaals om, zoekend naar water en voedsel. Toen tegen den laten namiddag de duiven terug kwamen, eerst angstig cirkelend rondom en speurend naar den vijand, toen boven hem en onbereikbaar voor hem door de gebroken ruitjes den toren binnenvliegend, liep hij weer ongedurig heen en weer, sloeg met den vleugel, maar viel overstag en kroop ten laatste

vermoeid in een hoekje. Toen kwamen na een poos de ratten, zoekend naar hun gewone afval. Zij vonden het niet, maar zagen den zieken sperwer gedoken in zijn hoekje zitten en zij liepen druk door elkaar, wisten niet wat ze zouden aanvragen tot een oude, groote rat het waagde snel naar voren te schieten en naar de klauwen van den sperwer te snuffelen, die, plotseling zijn kop naar voren brengend, den rat in den nek pakte en hem de klauw op 't lichaam zettend, den kop van de romp sleurde en nu gretig vrat van 't nog stuiptrekkende lichaam. De andere ratten hadden het angstige piepen gehoord, wellicht verstaan? Zij weken terug en liepen door elkaar en roken het bloed van den gedooden makker en bleven wachten, tot de sperwer zou weggevloden zijn en hun het afval had achtergelaten. Maar de sperwer bleef gedoken in zijn hoekje zitten, de felle oogen scherp op de vijanden, die nu in grooter aantal aanwezig waren, want zij schenen elkaar ingelicht te hebben over den nieuwen vijand en evenals de wolven en de mieren en zoovele andere dieren, zouden zij nu gezamenlijk den vijand gaan bekampen. De sperwer bleef hen volgen met de oogen, de ratten, die van links en van rechts en voor hem stonden en door elkaar liepen, dan weer stil zaten met hun oogjes onrustig turend of zich op de achterpooten zettend, met de voorpootjes langs de snuiten streken. Als er een rat te dichtbij kwam, dook hij inein, gereed voor den zeker doodenden snavel-greep, maar de ratten waren gewaarschuwd en bleven uit zijn onmiddellijke nabijheid.

Het carillon begon te spelen, klinkklaar sprinkelend uit het klokkehuis en het leek, of dat een oogenblik rust gaf, want de sperwer zat ineengedoken en de ratten waren weg. En ook toen de groote klok langzaam acht slagen sloeg, bleven de ratten weg en de sperwer, turend, zag door de spleten der ballustrade ver

Foto Aug. F. W. Vogt. HET KASTEEL HELMOND. WACHTTOREN EN STALLEN.

beneden het gouden licht in die diepe stad opvlammen. Hij sloeg zijn oogleden over zijn oogen en druilde, afgemat en ziek, koortsig door het inwendig kwetsuur. Opeens schrok hij weer op, voelend het snuffelen van een rat aan zijn klauw en hij pikte met zijn snavel naar beneden, maar de rat was ditmaal vlugger en weggetript tusschen de twaalf, veertien andere ratten, die ver om hem heen bedrijvig in het vage duister wel schenen over den grond te glijden. En toen hij weer moede indruilde, voelde hij nogmaals een rat over zijn klauwen huppen, die ook al weer weg was voor hij kon toesnebben. En toen het nog donkerder was geworden en hij niet meer zien kon, kwamen de ratten gestaag over zijn klauwen trippen en eenmaal had een hem met een ruk een veer uit de dij getrokken en gleed er mee weg, gevolgd door de andere ratten, die hem zijn buit gingen betwisten en daarna terugkwamen en weer op hem afkwamen. Den heelen nacht lieten de ratten niet van hem af, brutaler wordend naarmate zij hun vijand zagen verzwakken en eerst tegen den morgen, toen het helderder licht werd, slopen ze weg. De sperwer, doodmoede na den doorwaakten nacht, wilde opnieuw wegvliegen, maar hij drentelde op de pooten en trok zich weer terug in zijn hoekje. Hij hoorde de kleine vogeltjes tsjilpen, zag hoe ze de veertjes weg droegen, die de ratten hem uit de dijen en de borst en de staart hadden getrokken en welks schachten ze hadden fijngeknaagd. Ook de duiven kwamen uit den toren, liepen boven op de ballustrade en waren niet bang meer voor zijn moeden blik. Hij bleef den heelen dag ineengedoken zitten druilen: tegen den avond kwamen de ratten weder en zij merkten nu spoedig hoe zwak hun vijand was geworden. Want hij verweerde zich nauwelijks meer, toen ze over zijn klauwen liepen en hem telkens veeren uit trokken en opeens viel hij om, terzij op den lammen vleugel, strekte den gezonden vleugel ver uit, beet in 't duister

nogmaals naar zijn vele vijanden en legde zich toen op den rug, telkens stuiptrekkend met de klauwen, tot ook dat ophield. Toen kwamen de ratten over hem heen, bevochten elkaar en knaagden met hun scherpe, fijne tandjes aan zijn veeren en zijn vleesch — den heelen nacht door. En ook op den dag gingen ze niet weg — want die verzadigd waren, schenen wel de niet verzadigden ge-roepen te hebben en ook dien nacht waren er nog altijd ratten, die smulden aan den dooden sperwer.

Den volgenden morgen kwamen de kleine vogeltjes en droegen de grijsbruine veertjes en witte pluusjes weg, die de ratten hadden overgelaten. Maar ook de duiven kwamen nu en ook zij droegen pluusjes en veertjes van den gedooden vijand naar binnen, naar de nesten, waar ze zouden gaan broeien en de jonge duifjes zouden gekoesterd worden door de borstveertjes en het dijendons van den doods-vijand hunner moeders en vaders.

BERNARD CANTER.

VOGELS IN JUNI.

JUNI is wel de eenigste maand, waarin, — hoogst zeldzame gevallen uitgezonderd — geen doortrekkers of vreemde gasten onder onze vogelwereld voorkomen. Thans broeden alle vogels, eenige zelfs reeds voor de tweede keer, zooals roodstaartjes, boomkruipertjes, kuifleeuweriken, meezen, kwikstaarten, e. a. Andere soorten als de tuinfluiters (*Sylvia simplex* Lath.), wielewaal (*Oriolus oriolus* L.), gierzwaluw (*Apus apus* L.), en de verschillende rietzangers beginnen eerst in deze maand te broeden. De laatsten zijn trouwens genoodzaakt te wachten, tot het riet een voldoende hoogte bereikt heeft, om er het nest aan te kunnen toevertrouwen. Waarheen men in deze tijd ook zijne wandelingen maakt, overal ontdekt de opmerkelijke natuurvriend jonge vogels. Op de heide, waar op moerassige plaatsen de thans in bloei komende roodpaarse rozetten van de zonedauw afwisselen met het prachtige, gele havikskruid, scharrelen overal jonge kievitjes (*Vanellus vanellus* L.), grutto's (*Limosa limosa* L.), kemphanen (*Pavoncella pugnax* L.), tureluurs (*Totanus totanus* L.), en ander jeugdig gedoe uit de weide. Die jonge kieviten hebben 'n mooi wit halskraagje, dat zij bij 't naderen van eenig gevaar heel handig weten te verbergen, zoodat zij in hun grijsbruin, donzig pakje maar weinig van de grauwe heide afsteken. Eén weidevogel heeft nog eieren; dat is de wulp (*Numenius arcuatus* L.), een vooral in de duinen tamelijk veel voorkomende, doch schuwe vogel, met een heerlijk mooien fluitroep. De vier groen-bruin gevlekte eieren zijn haast nog moeilijker te vinden dan die van den kievit. Het is voor al die jonge vogels lang geen plezierige tijd. Onder aanhoudend angstig gepiep, en met de korte vleugeltjes heftig slaande, loopen ze wat ze kunnen voor de onbarmhartige, meedoogenlooze maaimachine uit, hoog in de lucht begeleid door hun bezorgde ouders. Dan kun je ze een poosje later ineengedoken vinden, aan een slootkant, of tegen een weidehek, waar ze niet verder kunnen. Ook de vogels die op den grond broeden, en nog eieren of jongen hebben, zijn niet weinig bevreesd voor maaiers, maaimachine en wat dies meer zij. Allerwegen hoort men in de zomermaand nog vogels zingen. In de bosschen en parken zijn het de braamsluiper (*Sylvia curruca* L.), de spotvogel (*Hypolaïs hypolaïs* L.), de grasmusch (*Sylvia sylvia* L.), en de wielewaal; ook de nachtegaal (*Daulias luscinia* L.) laat dan nog haar heerlijke, zuivere tonen hooren, maar tegen den 15den houdt die op. In sloot en plas zijn de boschrietzanger (*Acrocephalus palustris* Bechst.), de karekiet (*A. turdoides* Mey), de graspieper (*Anthus pratensis* L.), en de rietgors (*Emberiza schoeniclus* L.) nog onvermoed bezig, den heelen dag door, en waar de grond een weinig droger wordt, jubelt de boompieper (*Anthus trivialis* L.), hipt de tapuit (*Saxicola oenanthe* L.) met zijn witten lokstaart, en zoekt het sierlijke paapje (*Pratincola rubetra*

Foto C. H. Eykman. WATERVIOLIER. (*HOTTONIA PALUSTRIS*).

L.) voedsel voor zijn jongen. Daar, waar grootere, min of meer begroeide plassen en meertjes voorkomen, is eveneens het vogelbeleven in vollen gang. Met heldere kefgeluidjes doorzwemmen de sierlijke meerkoeten (*Fulica atra* L.) en waterhoentjes (*Gallinula chloropus* L.) de effen watervlakte. In de lucht worden zij begeleid door de slanke, snelvliegende sterntjes, t.w. het vischdiefje (*Sterna hirundo* L.) en de meer donker gekleurde moeraszeezwaluw (*Hydrochelidon nigrum* L.). Op een stil plekje, in den poel tusschen het riet, heeft de fuut (*Colymbus cristatus* L.) een drijvend nest gebouwd. Tegen het einde der maand heeft deze vogel drie of vier aardige, zebra-gestreepte jongen, die met de grootste liefde behandeld worden. De wilde eend (*Anas boschas* L.) maakt in dezen tijd verschillende eenden-schoonheden het hof, ofschoon hij zelf al van April af een wijfje bezit. En daarbij is hij niet meer de bedeesde vrijer van vroeger, van zijn eerste keus, hij neemt op de meest brutale en opdringerige manier verlaat hij zijne uitverkorene geen oogenblik. Zelfs het uitkomen der aardige jongen kan hem niet bewegen weer tot een solied leven terug te keeren. En toch hebben die de vaderlijke bescherming wel nodig tegen de vele vijanden. Langs dijken en wegen, vooral

waar nog al dorenstruiken of dichte heggen groeien, kan het niet missen, of ge ontmoet een klauwier (*Lanius collurio* L.). Wij worden opmerkzaam op hem gemaakt door een heesch gäk, gäk, gäk, en weldra zien wij den fraaie vogel op een wilden rozenstruik zitten. Hij laat ons betrekkelijk dichtbij komen, zoodat wij hem goed bewonderen kunnen. De leiblaauwe kop steekt prachtig af tegen den roodbruinen rug en de fluweelzwarte vlek in de oogstreek. Roode Wurger, Vinkenbijter, Negendoeder, Bruine Dorendraaier noemt de volksmond hem. Ja, geheel vrij te pleiten is de fraaie vogel niet, en het is een waarheid, dat hij wel eens kevers en insecten op de dorens spietst. Reeds de oude Romeinen wisten het; bij hen heette hij *Lanius*, d.w.z. ontvlescher. En toch, ondanks dit alles, sympathiseer ik toch met den flinken, levendigen vogel. Zingen kan hij ook, en vooral in het nadoen van andere vogels is hij een meester. Op dezelfde plaatsen waar *collurio* voorkomt, kunnen wij ook zijn veel zeldzamer neefje, de roodkopklauwier (*L. senator* L.) soms opmerken. Ten slotte nog de grootste van het geslacht, de klapekster (*L. excubitor* L.), die in de meeste provincies slechts zwerfvogel is, maar toch ook op verscheidene plaatsen, zij 't ook in kleinen getale, broedende is aange-troffen. Hiermede hebben wij de voornaamste Juni-vogels behandeld. Wel zijn

er nog verscheidene kleinere zangers onvermeld gebleven, doch de meeste van deze vonden reeds een plaats in „Vogels in April” van dezen jaargang. Daarheen zij men dus verwezen.

W.

AAN DEN SLOOTKANT.

TMOET voor iemand, die van uit een ballon 't landschap, of liever de aardoppervlakte gadeslaat, niet moeilijk zijn om uit te maken, waar water is. Zelfs op eene hoogte, vanwaar 't onderscheiden van smalle beekjes en slootjes niet meer mogelijk is, omdat de glinsterende streep schijnbaar versmelt met de oevers, is toch 't groen waarneembaar, dat steeds het water vergezelt. Want waar water is, daar zijn ook planten. Zie de groote, dorre vlakten, die we steppen, toendra's, heiden noemen; hun eentonig plantenkled wordt versierd en verlevendigd door de stroken met rijkere vegetatie op de plaats, waar water is.

Doch sommige planten zijn geheel afhankelijk van de aanwezigheid van véél water, zij zijn niet tevreden met een vochtigen bodem, ze hebben overvloed van water nodig. We kunnen nog

wel onderscheiden tusschen oeverplanten en eigenlijke waterplanten, we kunnen deze laatste nog indeelen in drijvende en ondergedoken soorten, maar deze alle hebben toch hun lichaamsbouw en hun levensverschijnselen tegenover andere planten zoodanig gewijzigd, dat 't verdwijnen van 't water den dood tengevolge heeft of geweldige veranderingen in den lichaamsbouw veroorzaakt.

Een onzer fraaiste waterplanten is de afgebeelde *waterviolier*, *Hottonia palustris*. Zelfs een goede foto is niet bij machte eenigszins den indruk weer te geven van een slootje met waterviolieren. Uit 't stille water rijzen de slanke bloemstengels omhoog met hun kransen van rose bloemen, niet te vol, niet te ijl, juist zeer harmonisch en in hooge mate elegant. Even onder den waterspiegel vindt ge de bladeren in rozetten; diep ingesneden bladeren met smalle rechte slippen, als een grove kam. Behalve de bovenste bladrozet zijn er meerdere bladeren langs den tot in de modderlagen reikenden stengel, minder groen, minder dicht opéén, de onderste bijna vergaan en vaak bedekt met bruingroene kolonies van algen en diatomeeën.

Wie de waterviolier op haar mooist wil zien, moet de plant niet uit 't water halen. De groene bladrozet wordt dan een druipende, verwarde massa, vol slakjes, bloedzuigertjes en krampachtig trekende zoetwatergarnalen; de bloemstengel met zijn rose kransjes verliest zijn rustig evenwicht, de harmonie verdwijnt. Doch wie van deze schoone plant den geheelen zomer genieten wil, moet nu eens een wandeling gaan maken en in de slooten uitzien naar jonge bladrozetten van de waterviolier. Ze zijn in een rond of vierkant elementglas, een bakje van een onbruikbaar geworden accumulator of iets dergelijks uitstekend verder te kweken en hun bloemenluchters brengen in uw kamer ten minste iets van de groote en stille schoonheid van het eenvoudige slootje.

De plant is een verwante van de *primula's* en vertoont evenals deze bekende voorjaarsbloemen een merkwaardigheid in den bloembouw. Dat is eigenlijk niet goed gezegd: alle bloemen zijn merkwaardig, 't zijn alle wondere plantenorganen, met raadselen in hun bijzonderheden en groter raadselen in hun eenvoud. De *Hottonia*-bloemen hebben dan 't merkwaardige, dat zij tweevormig zijn: de eene vorm met korten stijl en hooger geplaatste meeldraden, de andere met langen stijl en lagere meeldraden. En we meenen te weten, waarvoor dat dient: de zaden zijn n.l. 't talrijkst en 't best in die vruchten, die zich ontwikkeld hebben door 't overbrengen van stuifmeel uit de lange meeldraden op den langen stijl (of van de korte meeldraden op den korten stijl). Zijn de bloemen bestoven, dan valt spoedig de kroon af, de steel buigt zich eenigszins naar beneden en 't ronde vruchtje gaat rijpen.

Ondanks haar duidelijke aanpassing aan 't water, kan *Hottonia* toch ook zeer goed op vochtigen bodem groeien. Dan worden de bladeren veel kleiner, de rozetten gedrongener, de bloemstengel blijft meestal weg.

Wie mijn raad volgt en een paar *Hottonia's* in zijn kamer kweekt, zal deze en vele andere bijzonderheden uit haar leven kunnen waarnemen. Maar wie voor goed een *Hottonia*-vriend wil worden, moet wachten tot een zonnigen Junidag en dan een sloot opzoeken, waarover de waterviolieren haar paarsen sluier spreiden, als de pinksterbloemen over de weiden in Mei. Dat is onbeschrijfelijk mooi.

In ons waterland kent iedereen de gele lisch (*Iris pseudacorus*). Deze oever- of moerasplant begint al heel vroeg in 't jaar groene bladpieken los te wringen uit de drassige aarde en wanneer Maart komt met storm en regen en 't gras groen maakt, zijn de breede zwaardvormige *Iris*-bladeren al een eindje ontwikkeld. De dikke wortelstok in den grond is de stengel, boven den grond komen slechts bladeren en de bloeistengels met hun vele, gele bloemen. Wel ontluikt er meestal slechts één te gelijk, doch de uitgebloeide bloem wordt al vervangen nog vóór ze geheel verwelkt is.

Bij oppervlakkig toezien vergist men zich gemakkelijk in de interpretatie der bloemdeelen. 't Laagzittende vruchtbeginsel wordt licht over 't hoofd gezien, de lange buis wordt voor een steel gehouden, tevergeefs zoekt men een kelk en de drie breede, bladachtige stempels lijken gewone bloembladeren. De drie groote, buitenste bloemdekbladen, met de fraaie, donkerbruine lijnfiguur vallen natuurlijk zeer op, de drie binnenste, die zeer veel kleiner zijn, bemerkt men pas bij nauwkeuriger toezien. Onder de breede stempellobben liggen de drie dikke helmknoppen. Daarlangs voert ook de weg naar de honing in de diepte; 't snoepende insect kan op de breede bloemdekbladeren gaan zitten, het lijnornament wijst den weg naar de zoete druppels beneden en 't behoeft slechts onder den stempel en langs den helmknop te kruipen om dat lekkers te bereiken. De geheele inrichting staat natuurlijk in verband met de bestuiving, doch het eigenaardige is, dat sommige bloemen speciaal ingericht zijn voor hommelsebezoek, andere voor zweefvliegenbezoek. Bij de hommelsebloemen is de afstand van een stempel tot 't breede bloemdekblad, dat als opvlieg- en rustplaats dient, ongeveer 8 m.M., zoodat er ruimte voor een hommelse is. Bij de zweefvliegbloemen is de ingang zóó nauw, dat slechts matig groote insecten er door kunnen. Wel kunnen deze ook de hommelsebloemen bezoeken, doch dan snoepen ze wel honing, maar bereiken met hun rug den helmknop niet en kunnen dus geen bestuiving veroorzaken. Zulk een bezoek is dus feitelijk nadeelig voor de bloem: het lokmiddel verdwijnt en er wordt geen wederdienst bewezen.

Bestuiving en bevruchting blijven maar zelden uit, de groene vruchtbeginsels zwellen en veranderen in dikke, augurkachtige

Foto C. H. Eykman.

GELE LISCH IN BLOEI.

vruchten, die zóó vol zaden zitten, dat deze elkaar hebben afgeplat.

De slanke irissen groeien steeds aan den waterkant of in moerassen. Stijgt het water echter te hoog, dan ontwikkelen hunne bladeren zich moeilijker, ze worden slapper en de bloemstengels blijven weg. Lang verdraagt de plant dat ondergedoken zijn niet en wanneer de spiegel voortdurend te hoog blijft, sterft eindelijk ook de stevige wortelstok af.

Hottonia en *Iris* zijn beide voorzomerplanten. Na hun bloei komt nog zooveel ander moois, de bloemen nemen nog in aantal toe, slechts weinige zeer vroege voorjaarsbloemen zijn reeds weder verdwenen. 't Is dan misschien de mooiste tijd van 't jaar, en er is zóóveel, wat de aandacht van den wandelaar vraagt, dat hij wellicht achteloos deze waterplanten voorbij loopt. Maar later, als vallende bladeren en de eerste nachtvorsten ons in de weemoedige herfststemming brengen, is de gedachte aan de roze violiersluier of de gouden irisbloemen voldoende, om ons wat op te vroolijken.

En daarin ligt 't groote directe voordeel van belangstelling in de levende natuur, ook voor den gewonen mensch. 't Is een uitstekende gezellin in 't leven!

DR. A. J. M. GARJEANNE.

VAN DEN AMSTER-DAMSCHEN ZELFKANT.

IV. (Slot.)

IN de omgeving van de Muiderpoort vindt men de reeds genoemde Oranje-Nassau-kazerne, eertijds St. Charles geheeten en bij de stichting nog aan den Stadsbuitenkant gelegen. Daar voorbij kon men voor een paar centen met een schuitje overvaren naar de stad, naar het Funen. Hier was ook het adres van een be-kenden verhuurder van hitten, meer familiaar „bokkenboer" genaamd.

De naam Funen herinnert aan de overwinning door de Ruyter in den Noorsche oorlog behaald, toen het Zweedsche leger zich op genade moest overgeven.

De vergrooting van Amsterdam, in 1658 begonnen, strekte zich uit van de Leidsche gracht, tot wat wij nog „de eilanden" noemen, Oostenburg, Kattenburg en Wittenburg, de buurt van scheepswerven en het varensvolk. Bij die vergrooting kreeg

Amsterdam den halvemaan-vorm. 't Dorpje Outewaal, waar nog de Outewaler of Oeterwalerweg in de Meer naar heet, werd toen bij de hoofdstad ingelijfd; dit zij terloops even vermeld. Doch nu de naamsverklaring van het Funen.

In den zomer van 1659 schijnt er eenigen stilstand te zijn gekomen in het werk der nieuwe omwalling, die bij de bovenbedoelde stadsuitbreiding noodig was geworden. Misschien, zoo veronderstelde een schrijver van een opstel over de 17de eeuwse stadsuitbreiding, in het Amsterdamsch Jaarboekje, misschien was de Noorsche oorlog daaraan niet vreemd, die mogelijk vele schansgravers tijdelijk van de wallen van Amsterdam naar die van Nijburg op Funen verhuizen deed. Teruggekeerd gaven zij hoogst waarschijnlijk aan de Amsterdamsche bolwerken achter Oostenburg den naam van het Deensche eiland, dat het tooneel was geweest van de schitterende overwinning, die er onder leiding van De Ruyter behaald was.

Aan 't Funen staat nog een der laatste molens van de oude Amsterdamsche bolwerken.

Buiten de Muiderpoort kwam de wandelaar vroeger al dadelijk in een lustoord, waar 't zeker niet minder aangenaam vertoeven was dan aan de oevers van den Amstel. Ook hier tal van buitenplaatsen, waarvan „Roosenburgh” en „Frankendaal” ons nog een denkbeeld kunnen geven. In het midden der 17de eeuw werd de Meer beschreven als een „heel vermaaklijke landtsdouwe, daar veel kooplieden van deze stad haar hofsteden en groote luthoven hebben, daar zij daagelijx met hare koetswagens kunnen na toe rijden”. Vroeger was 't er echter minder „vermaaklijk” geweest. De Diemermeer mocht allerminst verpersoonlijkt worden als een aanminnige stroomnymph; een waterwolf was 't, die zich duchtig kon roeren. Door een wijden mond had de Diemermeer gemeenschap met den Amstel en daar kon 't flink spoken bij Oosten- of Noorden wind. Reeds in 1569 droeg de vroedschap al plannen tot droogmaking van de Diemermeer met zich om maar eerst in 1627 kwam de drooglegging en inpoldering tot stand. Toen was 't er veilig, lustig en rustig wonen; de vele buitenplaatsen der goede Amsterdammers zijn door Brouerius van Niedek beschreven en afgebeeld in „het Verheerlijkt Watergraafs- of Diemermeer”. Volkstuinen en kolfbanen ontbraken er evenmin.

In 1651 bezweek een der dijken, de St. Anthonis dijk, voor een hoogen watervloed bij Noordwester storm, en in 1672 staken menschenhanden de dijken door, ten einde Amsterdam tegen het leger van Lodewijk XIV te beveiligen. Heel 't lustoord werd

Foto B. van Bilderbeck.

LANGS DEN RINGDIJK.

in zijn oude aantrekkelijkheid, als 't kon „met meerder luister” dan voorheen, hersteld. Jacob van Lennep deelt in de „Levensbeschrijvingen van zijn grootvader en vader” mede, dat er een dertig- of veertig-tal kleinere en grootere buitenplaatsen waren.

Zijn de buitenplaatsen al verdwenen, nog is de Meer gezocht voor wandelingen in de mooie, schaduwrijke lanen. Alleen de uitstapjes op Pinksteren, wanneer 't Amsterdamsche volk daar met luidruchtigheid en geestrijk vocht ging feest vieren — naar de Meer ging rijden — beginnen steeds minder te worden. De kermissachtige drukte op Pinkster drie bestaat er haast niet meer, en de „Pinksterblommen” bloeien er nog maar schaars.

Werden de luthoven tot weiden en warmoezierslanden, nog later tot bouwterrein, een tweetal bleef er over: ik noemde ze reeds: „Oud Roosenburch” en „Frankendaal”.

De eerste werd van een deftige buitenplaats tot een gelegenheid voor vermaak en uitspanning. 't Huis herinnert nog aan de schoone dagen van weleer, zwaar vierkant, en deftig van aanzien doet 't zich voor en ook van binnen is er nog veel, dat uit dien goeden ouden tijd dateert. De groote zaal, de zijkamers, de antieke schoorsteenmantels, de groote glazen tuindeuren, de breede trappen en portalen, dat alles doet aan 't voorname verleden denken. Eens herinnerde daar ook aan de inrijpoort met het ijzeren hek, maar die moesten verdwijnen toen — na de periode van uitgaande dagjesmenschjes — Barnum en Bailey's World Show er kwam. De zware en breede Amerikaansche circuswagens werden door de zes- en achtspannen met zulk een geweld voortgetrokken, dat van de inrijpoort de stukken afvlogen.

Na de World Show van circusmensen en abnormaliteiten kwam op Roosenburch, of liever op het veld er achter, de sport, eerst de voetbalclub R. A. P. en later werd er een renbaan aangelegd. En ook zijn er propaganda-meeeting's gehouden door het Leger des Heils en voor 't Algemeen Kiesrecht.

Niet zoo heel lang geleden kwamen de acht bunders grond met de gebouwen en hetgeen van het geboomte nog was overgebleven, in Frascati onder den hamer. 't Werd echter opgehouden en bleef alzoo eigendom van de Hollandsche Hypotheekbank. Wat zal de toekomst brengen voor dit overblijfsel uit den tijd, toen de gezeten burgers hun buitenplaats nog dichtbij de hoofdstad zochten? Herstel is nog mogelijk, 't kan nog worden een monument, dat herinnert aan den gulden tijd van koopkrachtig en machtig Amsterdam... „Frankendaal” heeft 'n dergelijke lotswisseling doorgemaakt. Ook dat werd van buitenplaats pleiziertuin. Toen kon men er

Foto B. van Bilderbeck.

HUIZE „FRANKENDAAL”.

Foto B. van Bilderbeek

ACHTER HET TOLHUIS OVER HET Y.

alles vinden, wat tot de attracties van een ouderwetschen speeltuin behoorde, schommel, wip en kettingbrug natuurlijk, maar dan ook een kluis met een heremiet op een eilandje, een miniatuur klooster met twee op de ruiten achter traliën geschilderde nonnen.

Doch toen de menschen, dank zij de spoor, hun genoegens verder konden gaan zoeken, ging „Frankendaal” als pleziertuin kwijnen. Er kwam nu een plan om er een tuinbouwmaatschappij te stichten; den 26en Maart 1867 werd de Koninklijke goedkeuring verleend aan de „Naamlooze Vennootschap Nederlandsche Tuinbouwmaatschappij Linnaeus”, die zich, behalve het verstrekken van uitgebreid onderwijs, ten doel stelde: het oprichten eener kweekkerij op groote schaal, benevens handel in boomen, planten en verdere tuinbouwvoortbrengselen. Edoch, ook deze instelling floreerde op den duur niet; de kosten bleken hooger te zijn, dan men had geraamd, het aantal leerlingen werd minder dan verwacht was en in 1882 kwam het zoover, dat de Koninklijke Maatschappij Linnaeus werd ontbonden. De bezittingen, terreinen en gebouwen, leermiddelen en verderen inboedel gingen voor f 70.000 over aan de gemeente Amsterdam. Opnieuw werden pogingen in 't werk gesteld een tuinbouwschool te krijgen en inderdaad slaagden eenige ondernemende mannen hierin. De gemeente Amsterdam verleende hare medewerking door terreinen en leermiddelen beschikbaar te stellen. Echter leidde ook deze school een kwijnend bestaan, voornamelijk doordat de steun van het Rijk, waarop men gerekend had, uitbleef. Toen het in 1885 opgerichte houten schoolgebouw in den nacht van 1 Februari 1894 door brand werd vernield, hief het Bestuur de school op. In 1895 droeg het Bestuur gebouwen, terrein enz. weder aan de Gemeente over; na dien is de tuin langzamerhand geheel en al tot stadskweekkerij ingericht.

Intusschen bleef „Frankendaal” aldus behouden, terwijl „Oud-Roosenburgh” nog steeds het gevaar dreigt eens in veiling aangeslagen te worden, als zeer geschikt voor bouwterrein.

Van beide buitenplaatsen keer ik terug naar de Tolbrug bij 't Rechthuis. Ook die is niet meer als voorheen. De oude brug zag er wat deftig uit met haar drie gemetselde rondbogen en ijzeren hek aan baksteenen penanten met gebeeldhouwde vazen. In 1881 verdween 't, ten behoeve van de Gooische stoomtram; een hoogst gewoon ijzeren hek kwam er voor in de plaats, dat thans

echter ook verdwenen is, nu er een nieuwe brug is gebouwd. Die oude Tolbrug vormde een typisch geheel met het Rechthuis, waar indertijd een vermaard pikeur, Piet Fromberg, woonde. Deze hield daar in een der lanen van de Meer harddraverijen en ringsteke-rijen; de feestelijkheid werd dan met een dansje in de gelagkamer en in de open lucht besloten.

Hier, bij 't Rechthuis staande, zij nog even gewezen naar de nieuwe buurt, die daar in de Watergraafsmeer, vlak tegen Amsterdam aan, al jaren lang druk bevolkt is, een stadswijk gelijk. Dan gaan we langs de Amsterdamsche Ooster Gasfabriek, waar tegenover een nieuw stadsdeel, volgens een plan van den architect H. P. Berlage Nzn. in wording is. De heele Linnaeusbuurt passeeren we, fluks den spoorweg bij het Muiderpoortstation overgaand, de Indische buurt door, nieuwe straten, moderner en prettiger van aanzien, dan de nieuwe wijken, die een tien, twintig jaar geleden verzezen zijn.

Die Indische buurt strekt zich nu reeds bijna uit tot aan de Amsterdamsche Wielerbaan aan den Zeeburgerdijk. De Zeedijk, ook Diemerdijk, en vroeger St. Anthoniesdijk genaamd, liep langs het IJ en de Zuiderzee, van buiten de Muiderpoort tot aan de Westelijke poort der stad Muiden. Vroeger werd deze dijk, nabij Amsterdam, druk bezocht, wanneer er harddraverijen werden gehouden, of als de schutterij van Amsterdam op „het Vosje” aan het schieten was. In later jaren, en thans nog, hoewel slechts zelden, trekken de sportliefhebbers langs dezen weg naar de Amsterdamsche Wielerbaan. De uitspanning en schietbaan „het Vosje” is sedert kort verdwenen, bouwterrein is er voor in de plaats gekomen. Ook de lijnbaan, de laatste in Amsterdam, die langs de vaart liep, onder aan den dijk, is er niet meer; het heugt mij nog, dat voor eenige jaren de touwslagers er aan 't werk waren. Alleen zijn blijven staan de paaltjes, waardoor de lijnen liepen.

Zeeburg was oudtijds de naam van het uiterste bolwerk aan het Oostelijk einde der stad, een buitenplaats was er niet; maar omdat men er de zee kon zien, werd dit punt opgenomen in het wandelprogramma der Amsterdammers. In 1649 gebouwd, werd het steenen reduit in 1669 weer afgebroken, en in 1675 kwam daar ter plaatse een herberg; tegenwoordig draagt het — weinig bezochte — logement en café, nabij de Amsterdamsche Wielerbaan, de naam van „Zeeburg”.

Hier, aan den Zeeburgerdijk, zijn we onze wandeling langs den stadselfkant grootendeels ten einde. De gemeentelijke grens

MUIDERPOORT. Naar een oude gravure

ligt nog oostelijker, gaande langs den Ringdijk, door het Nieuwe Diep en het IJ, langs de baggerbergplaats en achter de Oranjesluizen bij Schellingwou om, naar den overkant van het IJ.

We zijn hier wel ver af van wat eens de Amsterdamsche Buitenkant was.

„Vóór zestig jaren,” zoo schreef Jan ter Gouw in 1882, „had Amsterdam nog grootendeels en voor zooveel het uitwendige betref, de oude zeventiende eeuwse gedaante.

Het IJ bespoelde de stad nog, als in Antonides' dagen en de stad lag nog aan het IJ,

„Gelijk de halve maan zich opdoet voor onze oogen.”

Men zag er de Laag nog en de beide Walen, en op elken punt der halve maan lagen de drie eilanden, waar zelfs nog een flauwe weerschijn van het oude leven scheen te slikkeren.” De „Laag”, dat was de dubbele rij palen, waardoor Amsterdam aan den IJkant, als door een houten muur beschermd werd.

Een „Waal” was een uitholling of inham buitendijks; de nieuwe Walen in het IJ waren in de 17de eeuw gediept en ompaald.

En de eilanden, dat waren te eener zijde, in het Westen der stad, het Bickers-, Prinsen- en Realen-eiland, en aan den anderen kant het drietal Oostenburg, Wittenburg en Kattenburg.

„Hoe prachtig,” aldus Ter Gouw, „deed zich Amsterdam aan den IJkant op, — uit het Tolhuis, of nog beter, uit Buiksloot gezien. Maar onvergelyklijk treffend en verrukkend was het tooneel, als men van de Zuiderzee het IJ binnen stevende, en de stad, in hare gantsche uitgestrektheid, van 't Funen tot het Blauw hoofd — het meest Westelijke bolwerk — trillend en blinkend uit den vloed zag oprijzen. In het tweede vierendeel der vorige eeuw kwamen aan den Amsterdamschen buitenkant aan 't IJ, de dokken, dijken en sluizen — en later de nieuwe haven- en handels-inrichtingen en het heele IJ-eiland, met IJ- en Ertskade. Wel ging daardoor véél verloren van het grootsche tafereel, dat Amsterdam, van het IJ uit gezien, bood. Doch niet alles. Nog maakt de stad, van 't water af gezien, een machtigen indruk. In de Hollandsche atmosfeer, soms weemoedig zwaar, met grauwe luchten; maar ook wel doortinteld van gouden zonlicht, doet de stad zich op, als een huizen- en dakenwemeling, waar de oude torens en koepels boven uit komen steken, nu met rookende schoorsteenen in hun omgeving, even zoo vele getuigen van de moderne nijverheid. En 't zijn ook niet meer alleen masten, die — naar dichtelijke zeggwijze — een bosch zouden doen veronderstellen te midden van die huizenreeksen, maar ook dikke, zwarte schoorsteenpijpen van stoombooten en stoomschepen staan er gedrongen, kort op, boven de scheepsrompen uit. En dan gaat dwars door 't oude stadsaspect de spoorbaan, met de viaducten, het nieuwe Westelijke, alreeds voltooid, en het Centraalstation.

's Avonds biedt de stad een aanblik fantastischer dan die in de voorgaande eeuwen kon zijn. Een helsche, rossige gloed stijgt er op, tusschen de huizen-gevaarten uit, — talloze booglampen zijn de zonnen, die in gloeienden schijn alom ontstoken werden. In zwarte flarden drijven de rookpluimen, óók met rooden glans aangestreeken, door de lucht en aan den waterkant pinkelen en twinkelen de ontelbare lichtjes, wit, geel, rood en groen, van schepen en boeien, van spoorwegseinpalen en wachthuisjes; dan, plots worden in de duisternis twee gloeiende oogen zichtbaar, al grooter en grooter, en met dof-dreunend geraas rolt de trein voorbij.....

Amsterdam aan den overkant van 't IJ is nog niet uit haar isolement verlost. Of er ooit een vaste verbinding over het IJ zal komen? Had men van den beginne af aan de haven westelijk van de stad gelegd, zeker zou het plan om een brug over het IJ te slaan, minder bezwaren hebben ondervonden. En dan zou de stadsuitbreiding naar dezen kant zeker vlotter zijn gegaan.

Thans vindt men er eenige blokken woonhuizen en 't oude Tolhuis, nog steeds een gezochte plaats van vermaak en uitspanning, voor jong en oud.

Voor 't overige, het vlakke polderland van Holland. Amsterdam bezit hier de Noordpolder, de Buikslooterhampolder, de Vogelwijkslanden en de Nieuwendammerpolder.

Het Tolhuis ligt aan het begin van de Vogelwijk; daar ook werd de trekvaart op Buiksloot gegraven, later het Noord-Hollandsch kanaal. Het recht van het veer, of overvaart, van Amsterdam tot in Waterland, kreeg de hoofdstad in 1556 van Koning Philips van Spanje

Verder was hier de stadsgerichtsplaats, waar galg en staken stonden, voor degenen, die door het gerecht ter dood gebracht werden en die „bij vonnisse werden verwezen, dat haar lichaam door de lucht en vogelen des hemels verteerd worden.”

Het vrije landelijke uitzicht over 't IJ zal ook zeker eens tot 't verleden gaan behooren. Moeilijk is 't niet zulks te profeteeren.

Er zijn teekenen, die er op wijzen, dat ook voor dat deel van Amsterdam de tijd nadert, waarin 't een groote gedaante-verwisseling zal ondergaan. Een industrieel Amsterdam wil men er stichten; verschillende terreinen zijn tot dat doel reeds verhuurd of in erfpacht gegeven en de mogelijkheid, dat eens een flinke spoorwegverbinding met Amsterdam-over-'t-IJ tot stand gebracht wordt, schijnt in een afzienbare toekomst werkelijkheid te zullen worden.

Doch met het wordende Amsterdam heb ik me hier niet bezig te houden, waar een beschrijving van den Amsterdamschen zelfkant het doel van deze artikelen was: kijkjes uit 't verleden en van den huidige toestand, van het Amsterdam aan de bebouwingsgrens, waar men vrij-uit kijkt over het Hollandsche landschap, of, elders weer, grenzend aan een landelijke omgeving, die eenig natuurschoon biedt; kortom het „buiten” en den Amsterdamschen zelfkant.

W. C. VAN MEURS.

HET VLIEGEND HERT.
VROUWELIJK EXEMPLAAR.

HET VLIEGEND HERT.

WIE in Juni of begin Juli een wandeling doet in het Soerensche bosch, of in het Nederrijkswoud, heeft kans den interessanten kever te vinden, die bij de entomologen onder den naam van

„vliegend hert” bekend staat. Moeilijker kon een naam beter gekozen zijn, dan deze, althans wat het mannetje aangaat, want het eerste, dat den beschouwer in dit insect treft, is het vreemde uiterlijk, der tot een soort van gewei gevormde bovenkaken. Wie het vliegend hert voor het eerst ziet, krijgt sterk den indruk een onverbeterlijken vechtersbaas voor zich te hebben, die een voortdurend gevaar oplevert

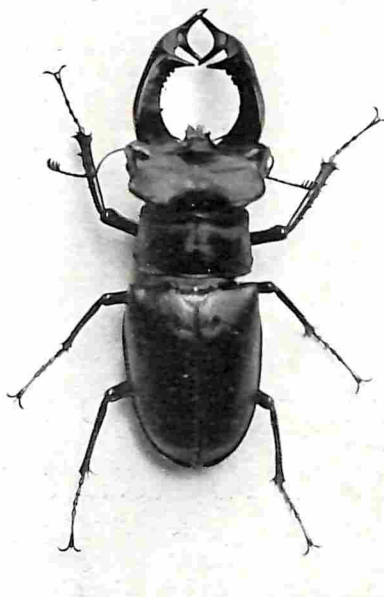
voor alle boschbewoners van zijne of van geringere grootte. Nu is het echter zoo erg niet met hem gesteld. Deze kever gebruikt zijn geweldige kaken alleen in den strijd tegen andere mannetjes om het bezit der wijfjes. In deze gevechten evenwel kan het er heet genoeg toegaan, wat daaruit blijkt, dat het niet zeldzaam is, vliegende herten aan te treffen met verminkte geweien, ja soms vindt men exemplaren, wien gaten in het lichaam gedrukt zijn. Het gewei is dus een geweldig wapen, doch behalve dit is het een indrukwekkend sieraad voor het diertje: het krijgt er een exotisch uiterlijk door, en menigeen zou, het ziende, niet gelooven een Nederlandsch insect voor zich te hebben. Doch ook afgezien van het gewei is het vliegend hert een buitengewoon sierlijk dier. Het forsche, slanke lichaam, de mooie, geknikte sprietten en de hoogst sierlijke, in scherpe haakjes eindigende pooten geven het een uiterst elegant voorkomen. Bijzonder fraai gevormd zijn

bij dit insect de einden der pooten. Wie goed toeziet, merkt tusschen de haken der laatste een zeer fijn geleedinkje op, waaraan weder twee onbegrijpelijk fijne blauw-tjes zitten. Dit is een kenmerk voor het geslacht, waartoe het vliegend hert behoort. Ondanks zijn krijgshaftig uiterlijk is deze kever behalve voor zijn soortgenooten de vreedzaamheid zelve. Hij voedt zich n.l. niet, als zoovelen zijner rasgenooten, met andere dieren, doch stelt zich tevreden met het uitvloeiende sap van boommen. Op zoogenaamde „etterende” eiken kan men er soms eenige tegelijk aantreffen, druk bezig het sap op te likken met hun bruine, penseelvormige onderkaken. Een gevangen exemplaar kan dan ook gemakkelijk met een sponsje, gedrenkt in suikerwater, in het leven gehouden worden. Langer dan een week of vier duurt het bestaan van dit interessante insect echter niet. In dien korten tijd legt het wijfje eitjes in oude, vermolmde eiken stammen. Hieruit ontwikkelt zich een larve, sterk gelijkende op den beruchten engeling, die zóo langzaam groeit, dat zij vier of vijf jaar noodig heeft om tot vollen wasdom te geraken. In den loop van het vijfde of zesde jaar maakt deze larve zich van molm een grooten, eivormigen cocon, verandert in een

pop en levert omstreeks begin Juni het volledig insect.

Zooals men ziet, is het bestaan van het vliegend hert nauw verbonden aan het voorkomen van oude, zware eiken. Daarom is het in ons land slechts op een paar plaatsen te vinden. In sommige streken van Duitschland echter is het menigvuldiger. Daar heeft het zelfs aanleiding gegeven tot een interessant bijgeloof. Zoo haten de Thüringsche kolenbranders het vliegend hert, omdat zij meenen, dat het diertje zijn gewei gebruikt om brandende stukken hout over te brengen, waardoor het boschbranden zou veroorzaken! Verwonderlijk, hoe vreemd menschen kunnen denken over planten en dieren, die zij toch van zoo nabij kunnen waarnemen! Wij echter weten beter en waardeeren dit insect, niet alleen omdat het de grootste kever is van onze geheele fauna, doch ook, omdat het een der fraaist gevormde is, die in geheel Europa voorkomen.

L. DORSMAN CZN.

HET VLIEGEND HERT.
MANNELIJK EXEMPLAAR.